Publicatieblad
van de Europese Unie

NL
C-serie

C/2025/772

11.2.2025

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité

Wetgevingsvoorstel voor een rechtvaardige transitie en EU-beleidsinstrumenten voor een socialere Europese Green Deal

(initiatiefadvies)

(C/2025/772)

Rapporteur: **Dirk BERGRATH**

Adviseurs	Christiny MILLER (van de rapporteur) Anna KWIATKIEWICZ (van groep I)
Besluit van de voltallige vergadering	15.2.2024
Rechtsgrond	Artikel 52, lid 2, van het reglement van orde
Bevoegde afdeling	Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu
Goedkeuring door de afdeling	13.11.2024
Goedkeuring door de voltallige vergadering	5.12.2024
Zitting nr.	592
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	179/1/6

1. Conclusies en aanbevelingen

Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC):

1.1. wijst op het belang van een rechtvaardige transitie in de EU, in overeenstemming met de strategische prioriteiten en de politieke beleidslijnen van de Europese Commissie voor 2024-2029. De rechtvaardige transitie zal een bijzondere weerslag hebben op de arbeidswereld, en zal gevolgen hebben voor sectoren, regio's, banen en vaardigheden (inclusief het genderaspect, het intergenerationele aspect en kwetsbare groepen), sociale voorzieningen, samenwerking tussen lidstaten, governance, bedrijven en ondernemingen (met name kmo's), en financiering en investeringen;

1.2. benadrukt dat er behoefte is aan een alomvattend beleidspakket voor de arbeidswereld, waarin bestaande instrumenten op EU-niveau worden geïntegreerd, en de lidstaten voldoende speelruimte krijgen om passende oplossingen aan te nemen op nationaal en regionaal niveau. Het kan hierbij gaan om hervormingen en herzieningen van bestaande wetgeving en aanbevelingen;

1.3. pleit voor een beleidspakket voor een rechtvaardige transitie voor de arbeidswereld door te anticiperen op veranderingen en deze in goede banen te leiden, met de sociale dialoog en collectieve onderhandelingen als leidraad ([1]).

Dit beleidspakket zou maatregelen moeten bevatten als:

— een inventarisatie van de behoeften aan vaardigheden en strategieën;

— vaststelling en uitvoering van programma's voor de ontwikkeling van passende vaardigheden;

— zinvolle en afdwingbare toegang tot volledig gecompenseerde opleidingsuren voor alle werknemers;

— effectieve systemen voor inspraak en doeltreffende voorlichting en raadpleging van werknemers op ondernemingsniveau, in overeenstemming met de geldende regels;

([1]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— integratie van initiatieven voor een rechtvaardige transitie in de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten (EPSR) en het Europees Semester;

— invoering van sterkere prikkels voor ondernemingen om: prioritair in te zetten op bijscholing van het huidige personeelsbestand teneinde vaardigheidskloven te dichten; bedrijfstransitieplannen op te stellen, te publiceren en regelmatig bij te werken waarmee wordt geanticipeerd op veranderingen en waarmee strategieën worden ontwikkeld om de mogelijke gevolgen ervan in goede banen te leiden; aan te moedigen dat bijdragen voor leer-werktrajecten en opleidingen in overeenstemming met nationale modellen worden verhoogd om de opleiding van werknemers op regionaal niveau gedeeltelijk te financieren;

1.4. beveelt aan dat er een nauwkeurige inventarisatie wordt gemaakt om mensen te doordringen van de uitdagingen en kansen die met de transitie op EU-, nationaal en regionaal niveau gepaard gaan, nu en in de toekomst. Beleidsmakers op de juiste niveaus en ondernemingen moeten op deze kennis voortbouwen om samen met de sociale partners en andere belanghebbenden uitgebreide transitieplannen en vaardigheidsstrategieën uit te werken en de voortgang ervan te monitoren. Het waarnemingscentrum voor een rechtvaardige transitie, dat door de Europese Commissie werd opgericht, kan de leiding nemen bij de inventarisatie van het beleid en de beste praktijken, en de lidstaten ondersteunen met gegevens en monitoring;

1.5. roept de Europese Commissie en de lidstaten op om voor adequate financiering te zorgen door het Fonds voor een rechtvaardige transitie en het Sociaal Klimaatfonds op te schalen, ze af te stemmen op andere EU-fondsen die aan het streven naar een rechtvaardige transitie bijdragen, en andere methoden van financiering en het aantrekken van particulier geld voor de transitie te versterken en aan elkaar te koppelen.

2. **Inleiding**

2.1. De Europese Green Deal behelst de juridisch bindende verplichting voor de Europese Unie om in 2030 55 % minder broeikasgassen uit te stoten en in 2050 klimaatneutraliteit te bereiken. In de mededeling van de Commissie over de Europese Green Deal is vermeld dat de transitie rechtvaardig en inclusief moet zijn en dat de mens voorop moet staan, met bijzondere aandacht voor de regio's, bedrijfstakken en werknemers die voor de grootste uitdagingen zullen worden gesteld ([2]). Het "nastreven van een rechtvaardige en eerlijke klimaattransitie met als doel wereldwijd concurrerend te blijven en onze energiesoevereiniteit te vergroten" is ook een van de prioriteiten van de Europese Raad voor 2024-2029 ([3]).

2.2. In de mededeling van de Commissie over de klimaatdoelstelling van Europa voor 2040 wordt een nettobroeikasgas-emissiereductie van 90 % ten opzichte van het niveau van 1990 voorgesteld. Het EESC steunt het aanbevolen streefcijfer van 90 % voor 2040, aangezien dit strookt met de wetenschappelijke inzichten over het eerlijke aandeel van Europa in de 1,5 °C-doelstelling, maar benadrukt dat gecoördineerd optreden in alle sectoren van cruciaal belang is om de doelstelling voor 2040 te halen. Tegelijkertijd wijst het EESC erop dat het gaat om een ambitieuze doelstelling die alleen kan worden bereikt als er een ondersteunend beleid is om het concurrentievermogen van de Europese industrie en een rechtvaardige transitie te waarborgen door alle koolstofvrije en koolstofarme technologieën op kosteneffectieve wijze te gebruiken ([4]). Herverdelingsmaatregelen zullen van essentieel belang zijn om de sociale gevolgen op te vangen, zodat niemand buiten de boot valt ([5]).

2.3. De transitie zal nieuwe kansen en serieuze uitdagingen met zich meebrengen voor het bedrijfsleven en het creëren van banen, en voor werknemers op alle vaardigheidsniveaus, maar sommige regio's zullen er meer van profiteren dan andere. Het cohesiebeleid van de EU en nationale maatregelen zullen een essentiële rol blijven spelen bij het ondersteunen van de regio's die het zwaarst door de transitie worden getroffen ([6]). Naar schatting 40 % van de werknemers in de EU zal de effecten van de transitie rechtstreeks ondervinden ([7]).

2.4. Tegelijkertijd bestaat het risico dat de Green Deal-doelstellingen van de EU worden teruggeschroefd door een groeiende weerstand van het publiek en de politiek tegen groen beleid omdat de transitie zoals die er nu uitziet niet rechtvaardig wordt geacht ([8]) ([9]). Ondernemingen krijgen met meer verplichtingen te maken, wat ertoe bijdraagt dat belangrijke voorwaarden voor een sterkere businesscase in Europa ontbreken ([10]). Toch blijkt uit opinieonderzoeken dat een meerderheid van de Europeanen een eerlijke groene transitie ondersteunt ([11]).

([2]) COM(2019) 640 final.
([3]) European Council Strategic Agenda 2024-2029.
([4]) PB C, C/2024/4667, 9.8.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/4667/oj.
([5]) COM(2024) 63 final.
([6]) COM(2024) 63 final.
([7]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([8]) A new governance framework to safeguard the European Green Deal.
([9]) Enabling the green and just transition.
([10]) http://antwerp-declaration.eu/.
([11]) Special Eurobarometer 100.1 – Parlemeter 2023.

2.5. Het is essentieel dat deze transitie rechtvaardig verloopt. In de richtsnoeren voor een rechtvaardige transitie van de Internationale Arbeidsorganisatie wordt gesteld dat een voor iedereen rechtvaardige transitie naar een ecologisch duurzame economie in goede banen moet worden geleid en ten dienste moet staan van het streven naar fatsoenlijk werk voor iedereen, sociale insluiting en de uitbanning van armoede ([12]).

3. **Beperkingen van de huidige beleidsinstrumenten van de EU**

3.1. Het EESC verwelkomt en erkent de vele bestaande beleidsinstrumenten op Europees niveau die een rechtvaardige transitie direct of indirect ondersteunen, maar wijst er ook op dat sommige beleidsmaatregelen tegenstrijdigheden en discrepanties vertonen.

3.2. Het EESC is ingenomen is met de aanbeveling van de Raad inzake het garanderen van een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit, maar wijst erop dat deze niet-bindende aanbeveling niet het alomvattende beleidsplatform biedt dat de EU nodig heeft om alle gevolgen aan te pakken ([13]). Bijgevolg moeten de lidstaten worden ondersteund bij hun inspanningen om de aanbeveling met inachtneming van de nationale situatie te implementeren.

3.3. Het mechanisme voor een rechtvaardige transitie en het voorgestelde Sociaal Klimaatfonds zijn waardevol om een rechtvaardige transitie op regionaal en sectoraal niveau te versterken en te beheren. Ze zijn echter beperkt in omvang en reikwijdte in die zin dat ze slechts betrekking hebben op een klein deel van het transitieproces ([14]). De financiële middelen van het Sociaal Klimaatfonds en het Fonds voor een rechtvaardige transitie volstaan niet om de doelstellingen te bereiken waarvoor ze werden opgezet en zouden efficiënt moeten worden gebruikt ([15]).

3.4. Om de kloof tussen de EU-instrumenten voor een rechtvaardige transitie te dichten, moet het beleidskader voor een rechtvaardige transitie (Just Transition Policy Framework, JTPF) gericht zijn op de volledige uitvoering van de Overeenkomst van Parijs ([16]), de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties ([17]) en de bijbehorende duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen ([18]), de Europese pijler van sociale rechten en de langetermijnstrategie voor concurrentievermogen ([19]). De IAO-richtsnoeren voor een rechtvaardige transitie ([20]) moeten specifieke opties bieden voor de formulering, uitvoering en monitoring van het JTPF ([21]).

4. **Een EU-beleidspakket voor een rechtvaardige transitie voor de arbeidswereld en bijbehorende instrumenten**

4.1. De rechtvaardige transitie is een complex proces dat gevolgen heeft voor een groot deel van de samenleving, en één enkel beleidsinstrument volstaat niet om deze uitdaging aan te gaan. Derhalve pleit het EESC ervoor dat tekortkomingen in de bestaande beleidsinstrumenten worden beoordeeld en indien nodig worden aangevuld met nieuwe maatregelen om een gecoördineerd beleidspakket voor de arbeidswereld tot stand te brengen. Dit pakket, waarin bestaande instrumenten op EU-niveau moeten worden geïntegreerd, biedt de lidstaten voldoende speelruimte om werk te maken van passende oplossingen op nationaal of regionaal niveau. In onderstaande voorstellen worden de onderdelen van zo'n beleidspakket geschetst.

4.2. Bedoeling is dat dit beleidspakket de elementen bevat waaruit de arbeidswereld in een rechtvaardige transitie, rekening houdend met de bevoegdhedenverdeling zoals omschreven in de Verdragen en de rol van de sociale partners, bestaat, namelijk: sectoren, regio's, banen en vaardigheden (inclusief het genderaspect, het intergenerationele aspect en kwetsbare groepen), sociale voorzieningen, samenwerking tussen de lidstaten, governance, bedrijven en ondernemingen (met specifieke aandacht voor kmo's), en financiering en investeringen.

([12]) Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.
([13]) PB C 486 van 21.12.2022, blz. 95.
([14]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([15]) The European Green Deal and the "Leave No One Behind" principle.
([16]) Overeenkomst van Parijs.
([17]) The 2030 Agenda for Sustainable Development.
([18]) The Sustainable Development Goals.
([19]) Long-term competitiveness of the EU looking beyond 2030.
([20]) Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.
([21]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

Sectoren

4.3. Een sectorale aanpak van de verbetering en monitoring van de kwaliteit van banen is van cruciaal belang ([22]). In de Europese Green Deal wordt gesteld dat de transitie in alle sectoren, op verschillende momenten en in uiteenlopende mate noodzakelijk is ([23]). Voor sectoren met een hoger niveau van broeikasgasemissies (onder meer op fossiele brandstoffen gebaseerde energiesectoren zoals olie, kolen en gas; industrie; en vervoer ([24])) zal de transitie echter een relatief grotere opgave zijn. Tegelijkertijd is innovatie nodig om koolstofarme energieopties, energieopslag, koolstofafvang en andere technologieën te onderzoeken die de transitie kunnen vergemakkelijken. Deze veranderingen hebben gevolgen voor bedrijven die in deze sectoren werkzaam zijn, voor hun werknemers en voor de regio's waar ze gevestigd zijn, alsook voor het concurrentievermogen en de beschikbaarheid van voedsel.

Voorstellen:

— De Commissie zou in nauwe samenwerking met de lidstaten een nauwkeurige inventarisatie moeten coördineren om inzicht te krijgen in de strategische sectoren die opgeschaald, omgevormd, afgeschaald of uitgefaseerd zullen worden. Bij deze inventarisatie moet worden ingegaan op passende vormen van steun zoals EU-financiering, staatssteun, sociale uitkeringen, tijdelijke sociale steun en omscholingsmaatregelen om de overgang van de ene baan naar de andere te faciliteren. Deze inventarisatie moet een analyse omvatten van de gevolgen van de transitie voor de werkgelegenheid en de vaardigheden in de verschillende landen, regio's en sectoren, met inbegrip van de gevolgen voor onderaannemers en degenen die verderop in de waardeketen actief zijn ([25]). In overeenstemming met de aanbevelingen van de politieke beleidslijnen 2024-2029 moet in de inventaris tevens worden gekeken naar mogelijke negatieve overloopeffecten van Europa's transitie, ook op andere delen van de wereld, teneinde deze via de sectorale en territoriale transitieplannen te beperken.

— Transitietrajecten en plannen voor overgang tussen verschillende banen moeten worden ontwikkeld in samenwerking met sociale partners en via collectieve onderhandelingen.

— Bij het overwegen van sectorale plannen moet rekening worden gehouden met wederkerigheid en mondiale verbintenissen, waaronder internationale handelsovereenkomsten.

Regio's

4.4. Sommige sectoren zullen worden uitgefaseerd. Regio's die van die sectoren afhankelijk zijn, zullen zwaar worden getroffen, op verschillende momenten en in verschillende mate. Het zal voor de getroffen gebieden zaak zijn om hun economieën te herstructureren en aan de hand van nieuwe economische activiteiten te diversifiëren, de beroepsbevolking voor te bereiden op veranderingen en toekomstige banen, en de sociale cohesie in stand te houden ([26]). Werknemers uit de EU zouden de vrijheid moeten hebben om te blijven waar ze zijn ([27]) en toegang moeten hebben tot lokale kwaliteitsvolle en productieve banen die bijdragen aan de ontwikkeling en het welzijn van hun plaatselijke gemeenschap, met speciale aandacht voor landelijke gebieden. Dit vereist de totstandbrenging van een gunstig klimaat dat structurele veranderingen in bestaande ondernemingen ondersteunt, alsmede investeringen en het scheppen van banen voor de groene transitie.

Voorstellen:

— De Europese Commissie en de lidstaten moeten ervoor zorgen dat de regio's beschikken over plaatsgebonden transitietrajecten, uitgewerkt in samenwerking met de lokale autoriteiten en sociale partners op het passende niveau, en over sectorale transitieplannen die alternatieve werkgelegenheidskansen en opleiding garanderen. De lidstaten moeten door de gemeenschap geleide initiatieven ondersteunen en ervoor zorgen dat lokale bewoners en het maatschappelijk middenveld breed worden geraadpleegd.

Banen en vaardigheden

4.5. Tijdens de transitie zal het aantal banen in bepaalde sectoren aanzienlijk afnemen, terwijl in andere sectoren de functieprofielen en vaardigheidseisen zullen veranderen. Beleidsmaatregelen om in 2030 te komen tot 55 % minder uitstoot van broeikasgassen kunnen over het geheel genomen positief uitwerken op het aantal banen ([28]). Wat zich vooral zal doen gevoelen is het vervangen en/of herdefiniëren van banen. Dit proces zal afhangen van de nationale context en van de uitgangssituatie.

([22]) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2024-08/ef23032en.pdf.
([23]) COM(2019) 640 final.
([24]) Uitstoot van broeikasgassen in geaggregeerde sectoren, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/ghg-emissions-by-aggregated-sector-5#tab-dashboard-02.
([25]) PB C 275 van 18.7.2022, blz. 101.
([26]) The Just Transition Platform.
([27]) Much more than a market – Speed, Security, Solidarity.
([28]) Europese Commissie, Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. et al., The future of jobs is green, Publicatiebureau, 2021.

Voorstellen:

— De Europese Commissie en de lidstaten zouden naar een consensus moeten toewerken en richtsnoeren moeten ontwikkelen voor kwaliteitsbanen, werkzekerheid en arbeidsomstandigheden in groene banen. Ook zouden ze uitwisselingen tussen lidstaten moeten faciliteren om goede praktijken te bevorderen en te laten zien hoe het sociale acquis van de EU op nationaal niveau wordt toegepast. Het EESC verwelkomt het in de politieke beleidslijnen voor 2024-2029 aangekondigde plan van de Europese Commissie om samen met de sociale partners een routekaart voor hoogwaardige banen op te stellen ([29]) en verzoekt de Commissie de in dit advies gedane voorstellen in overweging te nemen.

— Het gebruik van actuele informatie over de arbeidsmarkt en vaardigheden en van prognoses op regionaal, sectoraal en beroepsniveau maakt het mogelijk beroepsspecifieke en transversale vaardigheidsbehoeften vast te stellen en te voorspellen, en leerplannen dienovereenkomstig aan te passen, zodat aan de korte- en langetermijnbehoeften kan worden voldaan ([30]).

— De lidstaten moeten bij- en omscholingsstrategieën ontwikkelen en bevorderen om de deelname van volwassenen aan opleidingen voor de nieuwe vaardigheden en banen van de transitie te vergroten. Ook moeten zij de curricula en programma's voor beroepsonderwijs en -opleiding bijwerken en nauwere partnerschappen stimuleren tussen actoren op het gebied van onderwijs en opleiding en kmo's, sociale ondernemingen voor arbeidsintegratie (WISE) en sociale partners volgens het nationale model voor bestuur en praktijk van beroepsonderwijs en -opleiding. Tot slot moeten zij steunregelingen voor leer-werktrajecten, betaalde stages en regelingen voor job shadowing met een sterke opleidingscomponent invoeren of versterken, met name in micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, waaronder ondernemingen die bijdragen aan de verwezenlijking van de klimaat- en milieudoelstellingen en in sectoren met tekorten aan vaardigheden. Deze regelingen moeten nationaal of regionaal worden gemonitord en geëvalueerd, en moeten ten doel hebben om de kwaliteit van banen te waarborgen ([31]).

— Er moet worden voorzien in adequate prikkels voor kmo's om in bij- en omscholing te investeren en om een cultuur van een leven lang leren voor ondernemers en werknemers te bevorderen, onder meer via microcredentials.

— Netwerkvorming tussen kmo's met het oog op kennisdeling moet worden gestimuleerd.

— De sociale dialoog moet worden bevorderd op basis van goede praktijken, zodat mensen met een baan of tussen twee banen in, steun krijgen voor kortere of langere opleidingscursussen om hun vaardigheden te ontwikkelen. Dit zou kunnen worden meegenomen bij het nieuwe pact voor de Europese sociale dialoog dat voor begin 2025 is aangekondigd ([32]), ([33]).

— De rechtvaardige transitie moet worden opgenomen in nationale strategieën voor vaardigheden, waarin voorstellen uit de "Europese vaardighedenagenda" en de "bijgewerkte nieuwe industriestrategie" van de Commissie worden geïntegreerd. Ook in het kader van het pact voor vaardigheden zullen partnerschappen op het gebied van vaardigheden als een belangrijke hefboom fungeren ([34]).

— In strategieën voor vaardigheden moeten reeds bestaande genderkloven worden aangepakt, waarbij ervoor moet worden gezorgd dat beleidsmaatregelen voor een rechtvaardige transitie de gendergelijkheid actief verbeteren ([35]), ([36]). Er moet ook bijzondere aandacht worden besteed aan de effecten van een verandering van baan of baanverlies voor sociale groepen die het risico lopen van de arbeidsmarkt te worden uitgesloten, zoals mensen met een handicap, ouderen, migranten of langdurig werklozen.

— Het EESC verzoekt de Europese Commissie de bovenstaande punten in aanmerking te nemen bij de volgende herziening van het actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten.

Stelsels van sociale voorzieningen en sociale bescherming

4.6. Elke lidstaat moet worden aangemoedigd om de eigen stelsels van sociale voorzieningen en sociale bescherming te evalueren, teneinde te waarborgen dat ze geschikt zijn om de groene transitie en de getroffen mensen zo doeltreffend mogelijk te ondersteunen in de richting van duurzame werkgelegenheid en vermindering van armoede en ongelijkheid. Sociale bescherming draagt bij tot de aanpassing aan en beperking van de klimaatverandering en is ook bevorderlijk voor een rechtvaardige transitie, doordat het inkomen, de gezondheid en de banen van mensen worden beschermd. Dit kan tevens het maatschappelijk draagvlak voor de transitie ten goede komen ([37]).

([29]) https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_nl?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_NL.pdf.
([30]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([31]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([32]) New framework for a just digital and green transition.
([33]) Politieke beleidslijnen voor de volgende Europese Commissie 2024-2029.
([34]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([35]) Europese Commissie, Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek, Murauskaite-Bull, I., Scapolo, F., Muench, S. et al., The future of jobs is green, Publicatiebureau, 2021.
([36]) Considering gender in regional transformations.
([37]) https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-social-protection-report-2024-26-universal-social-protection-climate.

Voorstellen:

— De Europese Commissie zou initiatieven voor een rechtvaardige transitie moeten opnemen in de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten (EPSR) en het Europees Semester. De EU en de lidstaten zouden het vrije verkeer van werknemers met betrekking tot sociale zekerheid moeten garanderen wanneer zij naar een andere lidstaat verhuizen, overeenkomstig Verordening 883/2004.

— De lidstaten zouden moeten worden aangemoedigd hun stelsels voor sociale voorzieningen en sociale bescherming te herzien en indien nodig aan te passen, zodat zij de huidige sociale, ecologische en economische uitdagingen aankunnen, teneinde ervoor te zorgen dat de kosten en baten van de groene transitie eerlijk worden verdeeld en kwaliteitsvolle, betaalbare en toegankelijke diensten van algemeen belang te waarborgen. Dergelijke systemen zouden onder meer actief arbeidsmarktbeleid, werkloosheidsuitkeringen, adequate steun voor mensen die in armoede leven of het risico lopen om in armoede te vervallen, minimumlonen, ecocheques en directe inkomenssteun kunnen omvatten, naargelang de nationale context ([38]). Nationale autoriteiten moeten samenwerken met de non-profitsector, ondernemingen in de sociale economie en andere sociale dienstverleners om kwetsbare huishoudens en individuen in kaart te brengen en via tijdelijke maatregelen te ondersteunen.

— Stelsels voor sociale bescherming kunnen worden aangepast om inkomenszekerheid te bieden, met name tijdens de overgang tussen verschillende banen, en om behoorlijke gezondheids- en zorgdiensten te bieden via adequate sociale infrastructuur, met name in de sterkst getroffen gebieden en voor de meest kwetsbare groepen, teneinde sociale uitsluiting te voorkomen en gezondheids- en klimaatgerelateerde risico's aan te pakken ([39]).

— De lidstaten zouden gebruik moeten maken van gerichte en goed ontworpen aanwervings- en transitiestimulansen om mobiliteit op de arbeidsmarkt tussen sectoren, regio's en landen in goede banen te leiden ([40]).

Samenwerking tussen lidstaten

4.7. Samenwerking is essentieel om de cohesie en het concurrentievermogen in plaats van een "race to the bottom" in de EU te ondersteunen. Veel van de beleidsmaatregelen die nodig zijn voor een rechtvaardige Green Deal worden op nationaal niveau vastgesteld en vereisen gecoördineerde inspanningen van de lidstaten.

Voorstellen:

— Aangezien banenverlies en nieuwe banen niet gelijkelijk over de EU zullen zijn verdeeld, en verschillende regio's verschillende sterke punten hebben waar het gaat om technologieën en vaardigheden, moeten het industriebeleid en het cohesiebeleid op elkaar worden afgestemd om de positie van de EU als mondiale economische speler voor een rechtvaardige transitie in de hele EU te versterken ([41]).

— De EU moet een industriestrategie bepalen die in overeenstemming is met de doelstellingen voor een rechtvaardige transitie en die een gelijk speelveld waarborgt. Daartoe zou zij strategische industrieën en waardeketens en het economisch potentieel van elke regio in kaart kunnen brengen en hun bijdragen aan EU-brede waardeketens kunnen coördineren ([42]), ([43]). Het IPCEI-model zou als blauwdruk kunnen dienen ([44]).

— Het cohesiebeleid moet een belangrijke drijvende kracht voor een rechtvaardige transitie blijven in regio's die sterk afhankelijk zijn van een op fossiele brandstoffen gebaseerde infrastructuur. Een specifiek fonds op EU-niveau, zoals het voorgestelde Europees Fonds voor concurrentievermogen ([45]), kan subsidies en leningen verstrekken om strategische industriële projecten te ontwikkelen in regio's die niet over de budgettaire capaciteit voor deze investeringen beschikken. Financiële overheidssteun, zoals subsidies, leningen en overheidsopdrachten, moeten aan sociale en milieuvoorwaarden voldoen, zodat overheidsfinanciering afhankelijk wordt gesteld van het boeken van vooruitgang ([46]).

— Er moet specifieke steun komen voor lidstaten die te weinig gebruikmaken van strategische EU-financieringsinstrumenten op het gebied van innovatie en O&O, en voor opschaling van industrieën, vooral in landen die met budgettaire krapte te maken hebben.

([38]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([39]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([40]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([41]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024).A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact.
([42]) Much more than a market – Speed, Security, Solidarity.
([43]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024).A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact.
([44]) Rapport-Draghi.
([45]) Politieke beleidslijnen voor de volgende Europese Commissie 2024-2029.
([46]) ZOE Institute for Future-Fit Economies (2024).A Unified Industrial Transition for Europe (UnITE) Pact.

— Op nationaal niveau moeten gecoördineerde nationale plannen voor verschillende sectoren en arbeidsmarkten ten doel hebben om kwaliteitsbanen voor de transitie veilig te stellen, en tegelijkertijd voorzien in passende mechanismen voor nationale sociale partners om aan het proces bij te dragen.

Governance

4.8. De governancedimensie van de rechtvaardige transitie mag niet worden onderschat. Een beleidsinstrument of een verzameling instrumenten volstaat niet om de complexiteit van de rechtvaardige transitie aan te pakken. Uitruil tussen beleidsinstrumenten moet vermeden of beperkt worden door dit verschijnsel vroegtijdig in kaart te brengen.

Voorstellen:

— Centraal in het beleidskader voor een rechtvaardige transitie staat een alomvattende, gecoördineerde en geïntegreerde beleidsaanpak. Om hier concreet werk van te maken zijn de maatschappelijk representatieve sociale en civiele dialoog en de participatie van lokale en regionale overheden absoluut noodzakelijk ([47]).

— Er moeten analytische en monitoringinstrumenten worden ontwikkeld om brede beleidspakketten te helpen ontwerpen en om in de gaten te houden in hoeverre programma's voor de overgang van de ene baan naar de andere (om- en bijscholingsmaatregelen, transitietoelagen enz.) effect sorteren ([48]).

— Op alle niveaus van beleidsvorming, vooral bij beoordelingen vooraf, moet systematisch rekening worden gehouden met de sociale, economische en milieugevolgen van beleid op lange termijn. Beleidsmakers moeten de resultaten van evaluaties, prognoses en monitoringactiviteiten regelmatig aan het publiek presenteren en uitwisselingen met de sociale partners, het maatschappelijk middenveld en andere belanghebbenden over de resultaten en mogelijke aanpassingen organiseren ([49]).

— Beleidsmakers op alle niveaus moeten ervoor zorgen dat werknemers op alle niveaus, hun vertegenwoordigers en ondernemingen (van welke omvang dan ook) in alle sectoren op volwaardige en betekenisvolle wijze worden betrokken bij de anticipatie op veranderingen en het beheer van herstructureringsprocessen, met inbegrip van die welke verband houden met de groene transitie, in alle fasen van beleidsvorming en -uitvoering ([50]).

— Inspraak in de beleidsvorming moet individuen, het maatschappelijk middenveld, sociale partners en belanghebbenden in staat stellen om bij te dragen aan het bedenken en toepassen van relevante oplossingen op de juiste niveaus. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan het inwinnen van het advies van vertegenwoordigers van kwetsbare/ondervertegenwoordigde groepen ([51]).

— Beleidsbenaderingen moeten zorgen voor coördinatie van de beleidsvorming op alle niveaus en op alle relevante beleidsgebieden, inclusief onderzoek en innovatie. Verticaal betekent dit dat regionale en lokale overheden moeten worden aangemoedigd om een actieve rol te spelen bij de planning, ontwikkeling, uitvoering en monitoring van beleid voor een rechtvaardige transitie. Horizontaal moeten beleidsmakers over verschillende beleidsgebieden heen samenwerken om lacunes, overlappingen, uitruil en synergieën tussen beleidsopties te identificeren. De identificatie van dergelijke elementen wordt ondersteund door de ontwikkeling en mainstreaming van het gebruik van robuuste en transparante (ex-ante)beoordelingen van de werkgelegenheids-, sociale en herverdelingseffecten ([52]).

Specifieke voorstellen op EU-niveau:

— Beseft wordt dat de verordening inzake de governance van de energie-unie en van de klimaatactie ([53]) en de Europese klimaatwet onlangs goedgekeurd en geactualiseerd zijn, maar in het kader van toekomstige herzieningen, zoals aangegeven in de opdrachtbrief van de voorgedragen commissaris voor Energie en Huisvesting, zou kunnen worden overwogen om doelstellingen inzake een rechtvaardige transitie op te nemen in structuren voor multilevel governance. Hierbij moet er ook voor worden gezorgd dat nationale energie- en klimaatplannen in overeenstemming worden gebracht met de sociale en civiele dialoog over prioriteiten betreffende een rechtvaardige transitie, en dat ze verder worden meegenomen in het beleid op andere terreinen, waaronder het gemeenschappelijk landbouwbeleid ([54]).

([47]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.
([48]) Kernboodschappen van het EMCO en het SPC over de uitvoering van de Aanbeveling van de Raad inzake het garanderen van een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit.
([49]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([50]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([51]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([52]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([53]) Governance van de energie-unie.
([54]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— Het EU-waarnemingscentrum voor een rechtvaardige transitie zou het proces van de rechtvaardige transitie in de EU, met inbegrip van nationale beleidsmaatregelen en strategieën, moeten monitoren aan de hand van richtsnoeren op EU-niveau, bijvoorbeeld in het kader van het Europees Semester en de nationale energie- en klimaatplannen ([55]), en de sociale partners en het maatschappelijk middenveld moeten in dit verband worden betrokken bij de ontwikkeling van een reeks monitoringindicatoren. Het waarnemingscentrum moet ook bijdragen aan actuele informatie en prognoses over de arbeidsmarkt en vaardigheden, en beroepsspecifieke en transversale behoeften aan vaardigheden in kaart brengen en voorspellen ([56]). Dit moet gebeuren via regelmatige uitwisselingen met beleidsmakers op nationaal en regionaal niveau.

— Om horizontale coördinatie mogelijk te maken stelt het EESC voor gebruik te maken van EU-beleidslabs onder leiding van het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek van de Commissie, om vroeg in het beleidsvormingsproces een diverse groep directoraten-generaal bijeen te brengen die beleidsproblemen vanuit een interdepartementaal perspectief kunnen benaderen ([57]).

— Om de publieke participatie sterker en zinvoller in het beleidsproces te verankeren, beveelt het EESC aan om een scorebord op te zetten dat laat zien welke voorstellen van burgers zijn overgenomen en waarom andere voorstellen van burgers eventueel niet zijn overgenomen.

Specifieke voorstellen op nationaal niveau:

— Om te voldoen aan de behoeften van de rechtvaardige transitie die in de andere punten zijn uiteengezet, moeten de lidstaten de operationele capaciteit van de betrokken overheidsdiensten versterken om doeltreffende begeleiding en ondersteuning te bieden voor de implementatie van beleid voor een rechtvaardige transitie ([58]).

— Bestaande wetgeving die voorziet in het recht op informatie en raadpleging moet op nationaal niveau effectief worden toegepast.

Bedrijven en ondernemingen

4.9. Bedrijven en ondernemingen (met een specifieke focus op kmo's) als drijvende kracht achter de transitie.

Voorstellen:

— Ondernemerschap moet worden bevorderd, met name in regio's die kampen met uitdagingen op het gebied van de transitie en in sectoren die klimaat- en milieudoelstellingen bevorderen, met bijzondere aandacht voor vrouwelijk ondernemerschap; de steun moet financiële maatregelen, inclusief subsidies, leningen en deelneming in kapitaal, combineren met niet-financiële maatregelen, waaronder opleidings- en adviesdiensten, toegespitst op elke fase van de levenscyclus van het bedrijf; de steun moet inclusief zijn en toegankelijk voor ondervertegenwoordigde en kansarme groepen ([59]). Passende voorwaarden voor investeringen en het opzetten van bedrijven zijn essentieel voor het effectief ondersteunen van ondernemerschap.

— De lidstaten moeten de toegang tot financiering en markten vergemakkelijken voor micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, met name ondernemingen die bijdragen aan de verwezenlijking van de klimaat- en milieudoelstellingen, met bijzondere aandacht voor ondernemingen in de sociale economie, om het scheppen van kwaliteitsvolle banen voor iedereen te stimuleren. De nadruk moet vooral liggen op de gebieden die het zwaarst door de transitie worden getroffen en op sectoren die de doelstellingen van de transitie ondersteunen ([60]).

— Er moet worden ingezet op capaciteitsopbouw van werkgeversorganisaties die kmo's vertegenwoordigen zodat zij de rol kunnen spelen van: 1) adviseur inzake de wijze waarop bedrijfsmodellen vergroend en verduurzaamd kunnen worden; 2) sociale partner ten aanzien van beleidsmakers en in de sociale dialoog.

— Gediversifieerde bedrijfsmodellen, waaronder circulaire en coöperatieve systemen zoals "steward ownership", zouden kunnen worden gepromoot om de democratie op het werk te versterken.

— De particuliere sector moet worden aangemoedigd om strategieën voor een rechtvaardige transitie te integreren in zijn inspanningen om koolstofarm te worden, met tijdige en effectieve betrokkenheid van vakbonden. Door deze strategieën uit te voeren, kunnen ondernemingen vooruitlopen op de effecten die de groene transitie zal hebben op hun activiteiten en hun werknemers, en kunnen zij nieuwe mogelijkheden in kaart brengen.

([55]) The European Green Deal and the "Leave No One Behind" principle.
([56]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([57]) A policy cycle 2.0 for the European Commission.
([58]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([59]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([60]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.

Financiering en investeringen

4.10. Het EESC is ervan overtuigd dat adequate investeringen van fundamenteel belang zijn voor de verwezenlijking van het JTPF. Het is zaak om de beschikbare middelen beter toe te wijzen en doeltreffender te gebruiken.

Voorstellen:

— Er is behoefte aan een Europees investeringsplan voor een groene transitie dat in verhouding staat tot de investeringsbehoeften die in de strategieën van de Commissie zijn geraamd. Gezien de enorme investeringsbehoeften is ook een sterkere focus op overheidsinvesteringen nodig om de transitie te versnellen. In dit verband kijkt het EESC met belangstelling uit naar het door de Commissie aangekondigde voorstel inzake een Europees fonds voor het concurrentievermogen.

— De investeringen moeten worden gericht op de gebieden en individuen en kwetsbare bevolkingsgroepen die het sterkst door de transitie worden getroffen. Deze investeringen moeten productief en duurzaam zijn.

— Er zouden voorwaarden kunnen worden gesteld om ervoor te zorgen dat de fondsen in dit licht worden verdeeld. Hierbij kunnen vooraf het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" en het beginsel "geen afbreuk doen aan cohesie" worden toegepast, en kan een beginsel "geen sociale afbreuk doen" worden ontwikkeld en toegepast, gevolgd door het achteraf aantonen dat aan de voorwaarden is voldaan om toegang te krijgen tot de resterende fondsen. Relevante stakeholders zouden kunnen bespreken of het nodig is om een beginsel "geen sociale afbreuk doen" in te voeren.

— Fondsen op EU-niveau moeten worden gecoördineerd door middel van een strategisch kader waarin hun doelen met elkaar worden verbonden en dat het voor de lidstaten eenvoudiger maakt om inzicht te krijgen in de mogelijkheden. Daarnaast zouden, in overeenstemming met de politieke beleidslijnen om meer middelen vrij te maken voor een rechtvaardige transitie, het Fonds voor een rechtvaardige transitie en het Sociaal Klimaatfonds kunnen worden uitgebreid, zouden de lidstaten maatschappelijk verantwoorde openbare aanbestedingspraktijken moeten bevorderen, onder meer via sociale gunningscriteria die kansen creëren voor de mensen die het zwaarst worden getroffen door de groene transitie, en zou tegelijkertijd moeten worden ingezet op groene gunningscriteria ([61]).

— De lidstaten zullen ook budgettaire ruimte nodig hebben om in de transitie te investeren en er werk van te maken. Wat het onlangs hervormde kader voor economische governance betreft, wijst het EESC erop dat verdere initiatieven nodig kunnen zijn om ervoor te zorgen dat er voldoende particulier en publiek kapitaal voor de groene transitie en de sociale samenhang wordt bijeengebracht ([62]).

— De lidstaten moeten hun belastingstelsels evalueren en aanpassen in het licht van de uitdagingen die de transitie met zich meebrengt, met name door de belastingdruk te verschuiven, weg van de factor arbeid, en door de belastingwig voor lage- en middeninkomensgroepen te verkleinen, richting andere bronnen die bijdragen aan de klimaat- en milieudoelstellingen ([63]).

Een beleidspakket voor een rechtvaardige transitie voor de arbeidswereld

4.11. Het EESC pleit voor de vaststelling van een beleidspakket voor een rechtvaardige transitie van de arbeidswereld door op veranderingen te anticiperen en deze in goede banen te leiden, met de sociale dialoog en collectieve onderhandelingen als leidraad ([64]). Dit pakket, waarin de hierboven beschreven en op de lidstaten gerichte voorstellen dienen te worden opgenomen, moet met name het volgende omvatten:

— Het is zaak om, naast grondige sociaal-economische effectbeoordelingen op nationaal, sectoraal, regionaal en lokaal niveau, een inventarisatie van de behoeften aan vaardigheden en strategieën te maken, in samenwerking met vaardigheidsdeskundigen die over voldoende middelen beschikken, waarbij gezorgd moet worden voor regionale voorzieningen op het gebied van monitoring en ondersteuning, teneinde ondernemingen, met name kmo's, en werknemers te helpen bij het bereiken van deze doelstellingen. Deze inventarisatie zou moeten worden gemaakt door de sociale partners en overheden op de respectieve niveaus.

— Op elk van de bovenstaande niveaus moet werk worden gemaakt van de vaststelling en uitvoering van passende programma's voor de ontwikkeling van vaardigheden, waarmee werknemers, jongeren, werklozen en andere kwetsbare groepen (ouderen, mensen met een handicap, migranten enz.) in staat worden gesteld hun vaardigheden te evalueren en hun loopbaan een nieuwe wending te geven, hun inzetbaarheid en mobiliteit te versterken en haalbare en wenselijke beroepstransities door te maken.

([61]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([62]) PB C 146 van 27.4.2023, blz. 53, paragraaf 1.12.
([63]) PB C 243 van 27.6.2022, blz. 35.
([64]) PB C, C/2024/1576, 5.3.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj.

— Er moet gezorgd worden voor zinvolle en afdwingbare toegang tot volledig gecompenseerde uren voor cursussen tijdens werktijd voor alle werknemers, via maatregelen zoals loonvervangende uitkeringen, ongeacht de contractuele situatie, met specifieke maatregelen om ze ook toegankelijk te maken voor vrouwen en kwetsbare groepen.

— Op ondernemingsniveau moeten er effectieve systemen voor inspraak en doeltreffende voorlichting en raadpleging van werknemers worden ingevoerd, in overeenstemming met de geldende regels. Ook moet de dekkingsgraad van collectieve onderhandelingen worden versterkt, met name in opkomende sectoren en in overeenstemming met de vereisten van de richtlijn inzake minimumlonen.

— Initiatieven voor een rechtvaardige transitie moeten worden opgenomen in de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten (EPSR) en het Europees Semester. De EU en de lidstaten zouden het vrije verkeer van werknemers met betrekking tot sociale zekerheid moeten garanderen wanneer zij naar een andere lidstaat verhuizen, overeenkomstig Verordening 883/2004.

— Er moeten sterkere prikkels voor ondernemingen worden ingevoerd om: prioritair in te zetten op bijscholing van het huidige personeelsbestand teneinde vaardigheidskloven te dichten; bedrijfstransitieplannen op te stellen, te publiceren en regelmatig bij te werken waarmee wordt geanticipeerd op veranderingen en waarmee strategieën worden ontwikkeld om de mogelijke gevolgen ervan in goede banen te leiden; aan te moedigen dat bijdragen voor leer-werktrajecten en opleidingen in overeenstemming met nationale modellen worden verhoogd om de opleiding van werknemers op regionaal niveau gedeeltelijk te financieren.

— De anticipatie op en de voorbereiding en het beheer van de herstructurering moeten worden gecoördineerd met de betrokken overheidsinstanties en belanghebbenden, elk in hun hoedanigheid en bevoegdheid, en op een geschikt moment. Dit moet ervoor zorgen dat er trajecten voor de overgang van de ene naar de andere baan worden ontwikkeld, waarbij de bescherming van het recht van werknemers om in hun eigen regio te blijven wordt benadrukt en hun keuze om in hun sector te blijven wordt geëerbiedigd.

Brussel, 5 december 2024.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Oliver RÖPKE